

ΠΟΡΤΡΕΤΑ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Επιμέλεια: ΑΝΤΩΝΗΣ Δ. ΣΚΙΑΘΑΣ, ΑΛΕΞΗΣ ΖΗΡΑΣ, ΑΝΝΑ ΑΦΕΝΤΟΥΛΙΔΟΥ

RODERICK BEATON Μεγάλο ρόλο παίζουν οι επιλογές εκ μέρους των μεταφραστών/τριών

Ποια πιστεύετε ότι είναι σήμερα η απήκηση της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό;

Μακάρι να ήταν περισσότερη από ό,τι είναι στην πραγματικότητα, τουλάχιστο στον αγγλόφωνο κόσμο. Τα παλιά γνωστά ονόματα, όπως του Σεφέρη, του Ελύτη, ακόμα και του Ρίτσου, δεν είναι πλέον τόσο γνωστά όσο ήταν κάποτε. Μόνο ο Καζαντζάκης υπάρχει, και είναι σημαντικό γεγονός ότι τα περισσότερα από τα μυθιστορήματά του εξακολουθούν να ανατυπώνονται και υπάρχουν στην αγορά (έτσι και πιο πολύ διαδικτυακά παρά στις βιβλιοθήκες των βιβλιοπωλείων). Όσο απίθανο και να ακουστεί, ωστόσο, μερικά απ' αυτά κυκλοφορούν σε μεταφράσεις που έγιναν τη δεκαετία του 1950, με βάση ότι το πρωτότυπο ελληνικού κειμένου, αλλά μιας γαλλικής απόδοσης, η οποία με τη σειρά της βασίστηκε σε άλλη στα... σουδικά! Οι νεότεροι συγγραφείς δεν έχουν καλύτερη τύχη: όσες φορές κυκλοφορεί σε αγγλική μετάφραση ένα σχετικά καινούργιο έργο, περνάει τις περισσότερες φορές απαρατήρητη - έξω από τους στενούς φιλελληνικούς κύκλους. Οι πιο σημαντικές δραστηριότητες γίνονται όχι, δυστυχώς, από εκδοτικούς οίκους του εξωτερικού αλλά στην Ελλάδα. Πολύτιμη είναι η συμβολή του μικρού εκδοτικού οίκου της Αθήνας, Εκδ. Αιώρα, υπό την διεύθυνση του συμπραθέατου συντάκτη του, Άρη Λασκαράτου, ο οποίος από καιρό παρουσιάζει ολοκληρωμένη σειρά «Νεοελληνικών Κλασικών» μεταφρασμένων σε 3-4 ξένες γλώσσες.

Με ποια κριτήρια οι νεοελληνιστές του εξωτερικού επιλέγουν τους/τις συγγραφείς με τους/τις οποίες θα ασχοληθούν είτε σε επίπεδο μετάφρασης είτε σε επίπεδο μελέτης;

Δεν ξέρω πόσο μεγάλο ρόλο παίζουν οι επιλογές εκ μέρους των μεταφραστών/τριών. Υπάρχουν κάμποσοι, και μάλιστα πολύ ικανοί - αλλά το βασικό πρόβλημα πιστεύω βρίσκεται όχι με τους μεταφραστές αλλά με τους εκδοτικούς οίκους του εξωτερικού. Αν το πάρει απόφαση και δουλεύει ακατάπαυστα ώστε να γίνει μια ωραία μετάφραση ενός ελληνικού έργου που αγαπάς και που πιστεύεις ότι αξίζει να γίνει γνωστό στο διεθνές αναγνωστικό κοινό, θα σκαντάψεις μετά στην αδιαφορία των εκδοτικών οίκων. Ας μην ξεχνάμε ότι στην Μεγ. Βρετανία και στην Αμερική η κίνηση των βιβλίων αποτελεί εμπόριο, και μάλιστα άγριο. Ο,τι δεν πωνάει αμέσως το μάτι είτε ως επιθυμητό μπιστό σέλλερ είτε ως πιθανό να βραβευτεί, δύσκολα θα περάσει στην αγορά. Με τέτοιες συνθήκες είναι αδιεύθελο να κυκλοφορούν (ή κυκλοφορήσουν - γιατί συνήθως εξαντλούνται και δεν ξανατυπώνονται) τόσες μεταφράσεις ελληνικών βιβλίων

στον αγγλόφωνο κόσμο - και μάλιστα υψηλής ποιότητας.

Εσείς με ποιους/ες Έλληνες/ίδες λογοτέχνες έχετε τώρα ασχοληθεί και ποιες θεωρείτε πως είναι οι δυσκολίες της μετάφρασής τους;

Όσο ήμουν στο πανεπιστήμιο το μάθημα κάλυπτε όλες τις περιόδους και τα μεζονά ονόματα από τον Σολωμό και τον Κάλβο μέχρι τουλάχιστο τη λεγόμενη «Γενιά του 70» και τη λογοτεχνική παραγωγή των τελευταίων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα. Ομολογώ ότι με τους νεότερους δεν έχω ασχοληθεί σε παρόμοιο βαθμό. Επιστημονικά έχω ασχοληθεί ιδιαίτερα με τον Σεφέρη, του οποίου έγραφα τη βιογραφία (*Περιμένοντας τον άνγelo*, 2003 - επανέκδοση από τις Εκδ. Πατάκι το 2023), αλλά και με τον Καζαντζάκη, με άλλους πεζογράφους όπως και ποιητές της «Γενιάς του 30», με την ηθογραφία και τον ρομαντισμό. Πιο αγαπητός από όλους για μένα παραμένει ο Καβάφης, παρόλο που δεν έτυχε να αφιερώσω στο έργο του παρά λίγες μελέτες. Με τη λογοτεχνική μετάφραση δεν ασχολήθηκα ποτέ συστηματικά, αλλά κατά καιρούς έχω μεταφράσει ποιήματα του Σολωμού, του Καβάφη, του Σεφέρη και του Εμπειρικού, διηγήματα του Παπαδιαμάντη, του Γιώργου Ιωάννου, του Δημ. Χατζή, και του Ν. Κασδαγλίν, ενώ η μετάφραση του μυθιστορήματος της Μάρως Δούκα, *Η Αρχαία Σκουριά*, κυκλοφόρησε από τις Εκδ. Κέδρος το 1991.

Πώς βλέπετε το μέλλον των νεοελληνικών σπουδών αλλά και της μετάφρασης της νεοελληνικής λογοτεχνίας; Τι θα προτείνατε για να είναι περισσότερο ευαίσθητο;

Για τις νεοελληνικές σπουδές δύσκολο να πω τώρα. Μέχρι που να φύγω από το πανεπιστήμιο, το 2018, είχε αλλάξει αφάνταστα το σκηνικό. Στην Αγγλία (και όσο ξέρω επίσης στην Αμερική) οι σπουδές που βασίζονται σε ξένες γλώσσες δεν προσελκύουν τη νεολαία - αλλά ακόμα και το μάθημα της Συγκριτικής Λογοτεχνίας, με βάση τις μεταφράσεις, φαίνεται ότι φθίνει τελευταία. Κλείνουν ή συμπυκνώνονται τμήματα ιταλικών, γερμανικών, μπορεί ακόμα και γαλλικών σπουδών - πώς να τα βγάλουμε πέρα εμείς οι καμμένοι νεοελληνιστές; Όσο για τις λογοτεχνικές μεταφράσεις, επιμένω να είμαι αισιόδοξος. Έστω κι χωρίς μεγάλες κινήσεις στην αγορά, η ίδια η ύπαρξη τόσων πολλών και μάλιστα καλών μεταφράσεων αφήνει μια αξιολογητή παρακαταθήκη για το μέλλον. Και ποιος ξέρει; Στις επόμενες γενιές μήπως θα εμφανιστούν Έλληνες συγγραφείς που το έργο τους να συνυπάρξει όλο τον πλανήτη!

ΕΡΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο Roderick Beaton γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Εδιμβούργο της Σκωτίας. Σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο του Cambridge και στη συνέχεια εκπόνησε διδακτορική διατριβή στο ίδιο πανεπιστήμιο με θέμα το ελληνικό δημοτικό τραγούδι. Από το 1988 έως το 2018 ήταν καθηγητής στην Έδρα Νεοελληνικής και Βυζαντινής Ιστορίας, Γλώσσας και Φιλολογίας στο King's College London, γνωστή ως Έδρα «Κοράης», και από το 2012 ως το 2018 διευθυντής του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών στο ίδιο πανεπιστήμιο, όπου από το 2018 παραμένει ως ομότιμος καθηγητής. Από το 2022 είναι και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Βρετανικής Σχολής Αθηνών. Ανάμεσα στα βιβλία του είναι: *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία* (1996) - Γιώργος Σεφέρης: περιμένοντας τον άνγelo (2003). Ο πόλεμος του Μπέρου ρομαντική εξέγερση, Ελληνική Επανάσταση (2016) και Ελλάδα: Βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους (2020). Το 2019 του επέδωσε ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας το παράσημο του Τσάμηρη του Τάγμα της Τιμής, «για την εμβληματική συμβολή του στην έρευνα της Νεοελληνικής και Βυζαντινής Ιστορίας, Γλώσσας και Λογοτεχνίας». Διετέλεσε Επίσκοπος Καθηγητής της Έδρας Ελληνικών Σπουδών Α. Γ. Λεβέντι στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου για την περίοδο Σεπτέμβριου-Δεκεμβρίου 2021. Το καινούργιο βιβλίο του, *Οι Έλληνες: μια παγκόσμια ιστορία*, κυκλοφορεί στα αγγλικά από τις Εκδ. Πατάκι, από το Νοέμβριο του 2021 και σε ελληνική μετάφραση, από τις Εκδ. Πατάκι, από το Δεκέμβριο του 2022.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

Η μακρά ιστορία των Ελλήνων είναι σίγουρα μια από τις πλουσιότερες, αν όχι η πλουσιότερη, σε όλη την παγκόσμια ιστορία. Τούτο το βιβλίο υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι αυτή η ιστορία δεν αφορά μόνο τους Έλληνες, αλλά είναι μια ιστορία για τον κόσμο. Όπως έλεγε με περιεκτικό και ωραίο τρόπο ο καταξιωμένος συγγραφέας και ηθοποιός Στίβεν Φράν για τη διακοσμητική επέτειο της Ελληνικής Επανάστασης στις 25 Μαρτίου 2021, «Η Ελλάδα δε θα οφείλει ποτέ στον κόσμο τόσα όσα οφείλει ο υπόλοιπος κόσμος στην Ελλάδα». Όμως ελαχιστότατα άνθρωποι σε όλο τον κόσμο εκτιμούν σωστά αυτό το γεγονός. Ακόμη και αν το εκτιμούν, μπορεί να μην κατανοούν πλήρως το πώς και το γιατί. Για να το κατανοήσουμε αυτό, δεν αρκεί να επαναλαμβάνουμε την παλιά ρήση για τους «αρχαίους προγόνους». Πράγματι δεν αρκεί ούτε απλά να τιμούμε και να μελετούμε τον πολιτισμό της «κλασικής αρχαιότητας», αν απομονώνουμε αυτή την περίοδο της ελληνικής ιστορίας από την πολύ μεγαλύτερη αφήγηση της οποίας αποτελεί μέρος.

